

Justitiedepartementet
Straffrättsenheten
103 33 STOCKHOLM

Yttrande över 2014 års sexualbrottskommittés betänkande Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60)

Sammanfattning och övergripande synpunkter

Åklagarmyndigheten delar i stort utredningens bedömningar och ställer sig bakom grundtankarna i utredningens förslag.

Åklagarmyndigheten instämmer i att det finns ett behov av en ny sexualbrottslagstiftning och ställer sig positiv till en övergång till en sexualbrottslagstiftning som utgår från frivillighet samt till förslaget att införa ett oaktsamhetsansvar. De förslag som lämnats stärker den sexuella självbestämmanderätten och den sexuella integriteten och innebär ett förbättrat straffrättsligt skydd för barn och vuxna mot sexuella övergrepp. En sexualbrottslagstiftning som bygger på frivillighet kan ha en normativ effekt och överensstämmer bättre med allmänhetens uppfattning om sexuellt självbestämmande.

Åklagarmyndigheten avstyrker dock förslaget att införa ett krav på att frivilligheten ska komma till uttryck. Kravet på uttryck medför både principiella och praktiska svårigheter.

Så som utredningen påpekar kommer dagens bevissvårigheter att i allt väsentligt finnas kvar även med förslaget om en frivillighetsbaserad lagstiftning. I denna del kan lagförslaget därför inte förväntas leda till fler fällande domar. Däremot kommer införandet av ett oaktsamhetsansvar sannolikt att leda till något fler fällande domar.

Åklagarmyndigheten ställer sig positiv till de förslag som syftar till att ge målsäganden ett bättre stöd under rättsprocessen.

Förslagen i betänkandet Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60) berör delvis samma områden som betänkandet Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer (SOU 2016:70). Lagförslagen bör därför övervägas i ett sammanhang.

5.3 Ett nytt 6 kap. brottsbalken

Åklagarmyndigheten delar utredningens uppfattning om behovet av att införa ett nytt 6 kap. i brottsbalken. Åklagarmyndigheten är också positiv till den föreslagna lagtekniska konstruktionen av kapitlet. Det är dock Åklagarmyndighetens uppfattning att den nuvarande kapitelrubriken "Om sexualbrott" bör behållas.

5.4 Våldtäkt och vissa andra brott får nya brottsbeteckningar

Brottsbeteckningen våldtäkt är ett väletablerat begrepp med ett starkt signalvärde på så sätt att det indikerar allvaret i gärningen. Beteckningen är emellertid missvisande då brottet inte kräver att våld eller tvång utövats. Med en ny struktur för lagstiftningen som inte bygger på våld eller tvång och som innebär att fler gärningar än tidigare kommer att omfattas av huvudstadgandet framstår begreppet våldtäkt som mindre adekvat.

Förslaget till nya brottsbeteckningar rymmer både fördelar och nackdelar. I det fortsatta lagstiftningsarbetet bör det närmare övervägas vilka konsekvenser en utmönstring av begreppet våldtäkt får, till exempel i internationella sammanhang (jämför lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser).

De ändringar av brottsbeteckningar som föreslås medför så som utredningen påpekar att det för barnärenden kommer att finnas två bestämmelser om sexuellt övergrepp mot barn med olika innebörd under en mycket lång tid. Detta är dock en konsekvens som i och för sig kan accepteras med hänsyn till de fördelar som den nya strukturen innebär.

Med hänsyn till att stora delar av 6 kap. brottsbalken moderniseras språkligt är det önskvärt även med en översyn av bestämmelsen om koppleri. Brottsbeteckningen koppleri framstår som ålderdomlig. Det borde av beteckningen framgå att bestämmelsen tar sikte på utnyttjandesituationer. En annan fråga är hur bestämmelsen om koppleri förhåller sig till det nya förslaget om människohandelsbrott (SOU 2016:70). Vissa fall som idag omfattas av koppleribestämmelsen torde komma att även omfattas av den föreslagna bestämmelsen om otillbörligt ekonomiskt utnyttjande av annan i 9 kap. 10 a §.

5.5 Närmare om utformningen av bestämmelserna om sexuellt övergrepp och sexuell kränkning

Åklagarmyndigheten ställer sig positiv till att den föreslagna lagstiftningen utgår ifrån ett krav på frivillighet, men ifrågasätter om det kan uppställas ett krav på att frivilligheten ska komma till uttryck. Det kan förutses att kravet på uttryck blir problematiskt eftersom det framstår som oklart om detta krav tar över det grundläggande kravet på frivillighet. En tillämpning av bestämmelsen synes nämligen leda till att det är straffbelagt att genomföra en sexuell handling med någon som i och för sig deltar frivilligt men som inte ger uttryck för frivilligheten. Dessutom är det, som utredningen påpekar, verklighetsfrämmande att uppställa formkrav för hur parterna ska uttrycka sig vid sexuell samvaro.

Det kan även ifrågasättas om den föreslagna utformningen av bestämmelsen står i överensstämmelse med legalitetsprincipen. Av det däri ingående så kallade obestämdhetsförbudet följer att straffbestämmelser måste vara begripliga och i tillräcklig grad tydliga (se NJA 2016 s. 3 p. 13). Med den utformning bestämmelsen fått framstår det som svårt att förutse i vilka situationer ett straffrättsligt ansvar uppstår.

Lagförslaget bör ses som en helhet. Förslaget att införa oaktamsansvar medför att behovet av att ställa krav på att frivilligheten ska ha kommit till uttryck minskar. Det finns goda skäl att tro att vid passivitet kommer de fall av bristande frivillighet som framstår som mest straffvärda att fångas upp genom oaktamsansvaret. Vid sexuell samvaro mellan två personer som inte känner varandra sedan tidigare måste det nämligen krävas att parterna på ett mer aktivt sätt än annars förvissas om att frivillighet föreligger.

Åklagarmyndigheten anser även att det skulle vara orimligt om alla sexuella handlingar som företas i samband med sömn vore straffbelagda i enlighet med vad som följer av bestämmelsen om sexuellt övergrepp. Som exempel kan nämnas att det i ett förhållande kan finnas en ömsesidig uppfattning om att vissa sexuella närmanden i samband med sömn är önskvärda. Utredningen har själv öppnat för att sådana handlingar inte rimligen bör bedömas som brottsliga. Detta avspeglas dock inte i den föreslagna lagtexten. För att undvika att gärningar som inte är straffvärda blir straffbelagda är det rimligt att föra in ett förtydligande i lagtexten så att det framgår att det enbart är straffbelagt att genomföra sexuella handlingar med en person som sover i situationer där det innebär ett otillbörligt utnyttjande.

5.5.3 Omständigheter som innebär att ett uttryckt val att delta inte ska tillmätas betydelse

Ur en pedagogisk synvinkel skulle bestämmelsens andra stycke vinna på att arbetas in i det första stycket. Det skulle också medföra att hänvisningen från bestämmelsen om oaktsamhetsansvar blir tydligare.

Hur de konkurrenssituationer som kan uppkomma mellan 6 kap. brottsbalken och människohandelsbrottet ska lösas kan behöva övervägas närmare. Som exempel kan nämnas att en person som framkallar en tvångssituation och på så sätt förmår en person som är föremål för människohandel att delta i prostitution enligt förslaget kan göra sig skyldig till sexuellt övergrepp eller sexuell kränkning. Därigenom uppstår frågan hur straffansvaret förhåller sig till det ansvar som följer enligt bestämmelserna om människohandel.

Åklagarmyndigheten är positiv till att de allvarligaste fallen av köp av sexuell tjänst kommer att omfattas av bestämmelsen om sexuellt övergrepp eller oaktsamhetsbrottet, vilket medför ett förstärkt straffrättsligt skydd för den som är offer för människohandel. Förändringen medför också att förutsättningarna för förordnande av målsägandebiträde tydliggörs i dessa fall.

5.6 Sexualbrott som sker utan kroppslig beröring från gärningsmannens sida, t.ex. på internet

Åklagarmyndigheten ser positivt på att rättsläget klargörs genom lagstiftning.

5.7 Skärpt syn på sexualbrott mot barn som har fyllt femton men inte arton år

Den föreslagna lydelsen av 2 § innebär en välkommen förstärkning av det straffrättsliga skyddet för en sårbar grupp barn i gränslandet till vuxen. Det kan dock finnas en risk för oklarhet rörande begreppet barn. Utredningen syftar här på personer som inte har fyllt 18 år och inte på barn i betydelsen avkomling. I andra bestämmelser i kapitlet framgår betydelsen direkt av sammanhanget medan lagstiftaren i exempelvis 2 kap. 2 § och 35 kap. 4 § brottsbalken istället valt att hänvisa till denna grupp som personer som inte fyllt 18 år.

5.8.6 Överväganden om straffskalorna för de olika graderna av sexuellt övergrepp

En konsekvens av att man sänker straffmaximum för grovt sexuellt övergrepp och grovt sexuellt övergrepp mot barn från tio till sju år är att det minskar möjligheten att döma till strängare straff vid flerfaldig brottslighet. Enligt 26 kap. 2 § brottsbalken är det med den nuvarande lagstiftningen möjligt att för flerfaldig brottslighet av detta slag utdöma upp till 14 års fängelse. Ett nytt straffmaximum på fängelse i sju år leder till att det högsta gemensamma straff som kan utdömas minskar till fängelse i nio år. De skäl som utredningen framför för att straffmaximum för brott av normalgraden måste ligga kvar på sex år har också bäring på att straffmaximum för de grova brotten inte får sättas för lågt. Straffmaximum för dessa brott bör, trots att det innebär en stor överlappning, ligga på åtta år så att möjligheten att döma till strängare straff vid flerfaldig brottslighet inte blir alltför snäv.

Det kan även påpekas att det kan finnas behov av en generell översyn av 26 kap. 2 § brottsbalken i syfte att möjliggöra ett högre gemensamt straff för flerfaldig allvarlig sexualbrottslighet. Behovet av att utöka möjligheten att döma till stränga straff gör sig gällande till exempel i de allt mer förekommande fallen där sexualbrott begås via internet mot ett mycket stort antal målsägande (se till exempel Svea hovrätts dom den 1 mars 2016 i mål B 5801-15).

5.9 Överväganden om ett oaktsamhetsansvar för sexualbrott

Åklagarmyndigheten tillstyrker utredningens förslag om att införa ett oaktsamhetsansvar. Det är dock tveksamt om det av den ordalydelse som bestämmelsen fått tillräckligt klart framgår att det är frivilligheten som oaktsamheten tar sikte på. Det kan vidare vara en fördel att låta det i bestämmelsen på ett tydligare sätt framgå att oaktsamhetsansvaret även omfattar fallen i 1 § andra stycket (jämför ovan under punkt 5.5.3).

Det kan ifrågasättas om det finns tillräckligt starka skäl att ta bort kravet på dubbel straffbarhet i 2 kap. 2 § brottsbalken för oaktsamhetsbrotten.

7.4.3 Åklagarmyndigheten

Åklagarmyndigheten delar uppfattningen att det är viktigt att freda resurser för omfattande utredningar. En fortlöpande utveckling av organisationen pågår för att möta de krav som kan ställas på förmågan att hantera såväl omfattande mål rörande olika brottstyper som enklare ärenden om så kallad vardagsbrottslighet och trafikärenden. Rapporten Hanteringen av stora och komplicerade ärenden behandlar olika frågor som uppkommer vid hanteringen av omfattande ärenden. Rapporten mynnar bland annat ut i ett förslag till en så kallad projektmodell som innebär att stora och komplicerade ärenden ska bemannas med avdelade resurser.¹ Nyligen har beslutats om ett fortsatt utredningsarbete kring en sådan projektmodell i syfte att denna ska kunna förverkligas.² En vägledning riktad till åklagare för handläggningen av sexualbrott via internet har också tagits fram.³

---

¹ Rapport Dnr 2015/0514 Hanteringen av stora och komplicerade ärenden.

² Dnr ÅM 2017-237.

³ RättsPM 2016:4 Sexualbrott på internet mot unga brottsoffer.

8. Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2018. De omfattande förändringarna av 6:e kapitlet medför behov av nya brottskoder och omfattande åtgärder i Åklagarmyndighetens ärendehanteringssystem Cåbra. Lagändringarna får också återverkningar i alla delar av RIF-samarbetet. För Åklagarmyndighetens del kan den tid som behövs för ett förändringsarbete uppskattas till minst sex månader från den tidpunkt då lagändringarna beslutats till den dag då den nya lagstiftningen träder i kraft. Den föreslagna tidpunkten för ikraftträdandet framstår mot denna bakgrund som alltför optimistisk.

Detta yttrande har beslutats av riksåklagaren Anders Perklev efter föredragning av kammaråklagaren Karin Lundström Kron. I beredningen har också överåklagaren Marianne Ny deltagit.

Anders Perklev

Karin Lundström Kron

Kopia till:
Biblioteket, rättsavdelningen
Emma Nyman, verksledningen